

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГРАРІЇВ

У статті проаналізовано основні підходи до формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців. Для досягнення поставленої мети використано такі загальнонаукові методи як аналіз і порівняння педагогічних джерел з проблеми дослідження; узагальнення і синтез наукового знання щодо особливостей формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв. У результаті дослідження впровадження міжпредметних зв'язків соціально-гуманітарних дисциплін визначено як одну із важливих педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв. Окреслено також професійні цінності майбутнього аграрія, від рівня засвоєння та оволодіння якими залежить якість його професійної підготовки, готовність до міжкультурного спілкування, діалогу культур.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, майбутні аграрії, методологічні підходи, міжпредметні зв'язки, соціально-гуманітарні дисципліни, міжкультурне спілкування, діалог культур, культурні цінності.

Постановка проблеми. Соціокультурні зміни в процесі євроінтеграції зумовлюють встановлення нового типу міжкультурних відносин. Для майбутніх аграріїв з'являються нові можливості та перспективи співпраці із зарубіжними країнами, що передбачає розширення меж проникнення в іншомовну культуру, розвиток діалогу культур, взаємодію між народами та розуміння інших культурних цінностей. Сучасний особистісний розвиток майбутніх аграріїв, готових до міжкультурного спілкування, не можливий без сформованої соціокультурної компетентності. У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку оптимальних організаційно-педагогічних умов, які сприяли б її формуванню.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичні та практичні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців висвітлюються у роботах таких вчених як О. Жежера (курсанти вищих військових навчальних закладів) [1], О. Квасник (майбутні фахівці інженерно-технічного напрямку) [2], О. Усик (студенти філологічних спеціальностей) [5], С. Шехавцова (майбутні

вчителі) [6] та ін. Дослідники розглядають різноманітні підходи до формування даної компетентності. Проте умови формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв не були до цього часу предметом окремого дослідження.

Мета статті – проаналізувати засади формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв.

Відповідно до мети визначено завдання дослідження:

- проаналізувати основні методологічні підходи до процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв;
- схарактеризувати міжпредметні зв'язки як важливу педагогічну умову формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження були використані такі загальнонаукові методи як аналіз, синтез та узагальнення, що дозволили розкрити сутність досліджуваних педагогічних явищ.

Виклад основного матеріалу. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх аграріїв зумовлене сучасними вимогами ринку праці аграрного сектору до майбутніх фахівців, які повинні володіти не лише необхідними компетентностями для здійснення професійної діяльності з розвитку та вдосконалення сільськогосподарської промисловості, але й бути здатними до збереження і примноження культурних, етичних і наукових цінностей суспільства, до прояву активної громадянської позиції; вміти вести конструктивний діалог із представниками інших культур – носіями інших цінностей та іншого світосприйняття.

Процес формування соціокультурної компетентності може бути реалізований на основі рівневої організації навчального процесу, яка ґрунтується на методологічних підходах. У сучасній педагогіці відсутній універсальний підхід щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців. Дослідниками виокремлюються такі підходи як компетентнісний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, культурологічний. Щоб досягти бажаного результату у процесі формування соціокультурної компетентності, необхідно комбінувати різні підходи, враховуючи специфіку навчання.

Аналіз різноманітних підходів до формування соціокультурної компетентності [7] дозволяє стверджувати, що професійна підготовка майбутніх аграріїв здебільшого ґрунтується на компетентнісному підході, який передбачає оволодіння студентами ключовими компетентностями, до складу яких входять вміння і навички застосовувати знання у життєвих ситуаціях, особистісний розвиток, здатність адаптуватись тощо. До ключових компетентностей ми відносимо соціокультурну компетентність як важливий фактор розвитку особистості, соціалізації її в сучасному суспільстві, самореалізації та культурного самовизначення. Компетентнісний підхід є провідним підходом, на основі якого відбувається формування соціокультурної компетентності як ключової. Використання компетентнісного підходу підвищує соціокультурну спрямованість педагогічної діяльності, оскільки соціокультурна компетентність ґрунтується на діяльнісному аспекті, а не на предметно-знаннєвій соціокультурній освіті [6, 68]. Діяльність, як основна категорія діяльнісного підходу, є формою активності особистості, способом її розвитку, всебічного процесу перетворення. Моральне задоволення фахівця залежить від кількісних та якісних результатів його діяльності. Погоджуючись із думкою О. Жежери, можна констатувати, що успіх розвитку соціокультурної компетентності залежить від мотивованої, цілеспрямованої, скоординованої діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу [1].

Відповідно до інших поглядів, пріоритетним у формуванні соціокультурної компетентності О. Усик визначає культурологічний підхід, який уможливорює виявлення залежності розвитку гуманітарних наук і соціального виховання від рівня та потреб розвитку культури певного соціуму, регіону, людства. Визначальної ролі у навчально-виховному процесі вищої школи, на думку дослідниці, набувають такі культурологічні терміни як духовність – показник існування певної ієрархії цінностей, смислів, вищого рівня освоєння світу людиною; соціальні цінності – ціннісне ставлення до сім'ї, нації, інших соціальних груп, до людини як соціальної істоти; соціокультурний контекст – загальний сенс соціально-історичних і культурних умов, котрі дозволяють уточнити значення результатів діяльності людини [5].

Сутність культурологічного підходу полягає у засвоєнні загальнолюдської та національної культур, формуванні толерантності, самореалізації особистістю своїх культурних потреб, інтересів та здібностей. На наш погляд, в освітньому середовищі має здійснюватись культурний розвиток майбутнього аграрія відповідно до морально-етичних норм поведінки.

Особистісний та професійний розвиток фахівця, ефективне входження його у сферу професійної соціалізації зумовлений, відповідно до концепції О. Квасник, особистісно-орієнтованим підходом до формування соціокультурної компетентності. Цей підхід передбачає оволодіння знанням та діяльнісним досвідом, становлення якостей особистості, пізнання себе, самовизначення, становлення компетентного професіонала, здатного в різних умовах ефективно вирішувати професійні проблеми [2, 111].

Ключовим аспектом розвитку особистості як компетентного фахівця є орієнтація на формування загальнопрофесійних та життєвих якостей особистості. Багатобічний розвиток особистості передбачає орієнтацію на міждисциплінарний підхід, тобто розробку цілісної системи формування компетентного фахівця засобами всіх навчальних дисциплін, використовуючи дидактичні та виховні ресурси цих дисциплін.

Впровадження міжпредметних зв'язків соціально-гуманітарних дисциплін ми вважаємо однією із важливих педагогічних умов формування соціокультурної компетентності. У вищих аграрних навчальних закладах викладаються такі соціально-гуманітарні дисципліни як іноземна мова, історія української культури, українознавство, історія України, українська мова за професійним спрямуванням, релігієзнавство, психологія, соціологія, філософія, політологія. Всі ці дисципліни сприяють формуванню соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв.

У процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням формується національно-мовна особистість спеціаліста аграрної галузі, підвищується його загальномовна культура. Студенти знайомляться із основними умовами ефективного спілкування, із мовленнєвим етикетом у діловому

спілкуванні, із аспектами культури мовлення під час дискусії; відбувається виховання моральності, поваги до інших, що є принципами ділового спілкування.

Вивчаючи історію України, історію української культури, українознавство, майбутні аграрії отримують знання про суспільно-державний устрій, український народ, його національний характер та менталітет, національні здобутки матеріальної та духовної культури, ознаки традиційно-побутової культури етносу, традиції, звичаї. Зміст цих дисциплін дає студентам уявлення про українську культуру, її національні пріоритети, досягнення українського народу у контексті загальноєвропейської і загальносвітової культури. Студенти також освоюють національні та загальнолюдські цінності, розвивають вміння берегти та примножувати культурні надбання українського народу.

При вивченні релігієзнавства, психології, соціології, філософії, політології майбутні аграрії оволодівають знаннями про особливості мовленнєвого етикету різних народів, їх невербальної поведінки; формують навички застосовувати ці особливості під час комунікації із представниками різних культур відповідно до соціальних норм співрозмовників. У студентів аграрних вищих навчальних закладів формуються уявлення про політичний устрій країн світу, про приналежність різних народів до певних релігій, про психологічні особливості різних націй.

Особливого значення у вищих аграрних навчальних закладах надається вивченню іноземних мов. Сьогодні держава потребує фахівців зі знанням іноземних мов, щоб ефективно функціонувати у полікультурному просторі, використовуючи мову як засіб комунікації з представниками різних культур та народів.

Іноземні мови грають важливу роль у реалізації ідеї соціокультурної адаптації. За допомогою іноземних мов відбувається «діалог культур» – рідної та іноземної – як підґрунтя концепції іншомовної освіти. Мова є засобом спілкування, ідентифікації, соціалізації та залучення особистості до культурних цінностей. Іноземна мова як обов'язковий елемент професійної підготовки

фахівців є фактором загальнокультурного розвитку особистості. Знання іноземних мов надає змогу навчатися та проходити стажування за кордоном.

У процесі інтеграції системи вищої освіти України в європейський та світовий освітній та науковий простір стає важливою академічна мобільність студентів аграрних ВНЗ, яка надає їм можливість отримати сучасні знання та практичний досвід у вищих навчальних закладах США, Канади, Австралії, Данії, Швеції, Норвегії, Німеччини, Польщі та ін. Практичні вміння та навички соціокультурної компетентності у майбутніх аграріїв можуть бути сформовані під час проходження практики на провідних світових сільськогосподарських підприємствах та фермах. Проходження закордонної практики та стажування сприяє не тільки закріпленню теоретичних знань студентів і вивченню практичного досвіду ведення сільського господарства в країнах з розвиненим аграрним сектором економіки, але й сформованості особистісної та професійної культури, вдосконаленню іноземної мови, розширенню світогляду тощо.

До змісту дисциплін «Англійська мова», «Англійська мова (за професійним спрямуванням)», які викладаються в аграрному ВНЗ, включено країнознавчий матеріал з метою знайомства студентів із іншомовною культурою, що передбачає набуття знань про норми поведінки, повсякденне життя носіїв мови тощо [4]. Згідно з програмою, концепція іншомовної освіти ґрунтується на інтегрованому навчанні мови та культури країни, мова якої вивчається, на діалозі рідної та іноземної культур. Оволодіння іноземною мовою передбачає не лише навчання іншомовної комунікації, але й формування особистості, готової до міжкультурного спілкування, успішної участі в діалозі культур. Сформована соціокультурна компетентність забезпечує можливість орієнтуватися в соціокультурних особливостях автентичного мовного середовища, прогнозувати можливі соціокультурні перешкоди в умовах міжкультурного спілкування і способи їх усунення, адаптуватися до іншомовного середовища.

Таким чином, вищезазначені навчальні дисципліни забезпечують пізнання рідної та іноземних країн, національного характеру та менталітету; розвивають

особистісні якості, без яких неможлива успішна соціалізація фахівців у сучасному суспільстві.

Мета формування соціокультурної компетентності, згідно з поглядом О. Жежери, полягає у зміні ціннісно-сислової сфери особистості [1]. Сьогодні, коли відбувається процес євроінтеграції, виникає необхідність міждисциплінарного синтезу знань про ціннісну особистість. Цінність розглядається як внутрішній, емоційно сприйнятий і засвоєний особистістю орієнтир поведінки. Соціальні за своєю природою, цінності формуються на основі суспільної практики, індивідуальної діяльності людини.

Цінності посідають важливе місце в загальній структурі особистості, оскільки сприяють визначенню її життєвих пріоритетів, що, в свою чергу, впливає на соціальні уявлення та соціальну поведінку особистості. Від рівня засвоєння та оволодіння ціннісними орієнтаціями залежить якість професійної підготовки майбутніх фахівців.

За період навчання відбувається індивідуалізація особистості, формування її життєвих настанов та цілей; затвердження у поведінці ціннісних орієнтацій, у тому числі й соціокультурних. Аксіологічні знання сприяють кращому розумінню цінностей інших культур; ціннісні орієнтації необхідні студентам для прогнозування майбутніх процесів.

Останнім часом відбувається підвищення престижу праці аграрія, що обумовлює важливість професійних цінностей для майбутніх аграріїв. Отже, актуалізується вивчення ціннісних орієнтацій сучасних аграріїв, пошук нових ідеалів і цілей, які дозволяють особистості знаходитись у гармонії із навколишнім світом.

Основними професійними цінностями можна вважати:

- матеріально-життєві цінності (природні ресурси, знаряддя праці, продукти харчування; кліматичні умови);
- соціально-політичні цінності (національна ідея, статус аграрної держави, престиж аграрної професії);

– духовно-національні цінності (традиції, звичаї, обряди, моральні принципи та норми). Зазначені цінності сприяють розвитку ціннісно-сміслової сфери особистості, яка відіграє суттєву роль у процесі формування професіоналізму майбутнього аграрія [3].

На наш погляд, зміст та методи аграрної освіти повинні орієнтувати майбутнього фахівця на гуманне ведення господарства, екологічну свідомість, виховувати інтуїцію, здатність співчувати тощо. Безперечно, виникає необхідність поєднувати традиційні та новітні цінності, що дозволяють адаптуватися до сучасних умов життя, розвивати ініціативність, підприємливість, освіченість.

Так, саме міжпредметні зв'язки забезпечують формування професійних ціннісних орієнтацій у процесі підготовки майбутніх фахівців в аграрному ВНЗ. Ефективним є моделювання професійно-орієнтованих проблемних ситуацій. Завдяки міжпредметним зв'язкам навчання проходить у співставленні, діалозі культур, в результаті чого відбувається осмислення цінностей рідної країни та загальнолюдських цінностей. Це дає можливість для формування таких ціннісних орієнтацій як патріотизм, інтернаціоналізм, толерантність, критичність мислення, здатність до співпраці в умовах різниці поглядів та переконань, усвідомлення власної гідності та повага до гідності інших, почуття співучасті у світовій культурі, формування гуманістичного світогляду.

Таким чином, сформована соціокультурна компетентність у майбутнього аграрія передбачає засвоєння особистістю системи національних та загальнокультурних цінностей, толерантне ставлення до культурних цінностей інших народів, прояв поваги до культурних надбань рідної країни, позитивне ставлення до партнерів із комунікації, а також усвідомлення своєї національної значущості [8].

Висновки. Зробивши аналіз різноманітних підходів до формування соціокультурної компетентності, можна констатувати, що компетентнісний підхід є провідним підходом, на основі якого відбувається формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв як ключової. Ефективність формування

соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв залежить від упровадження в процес їх професійної підготовки такої важливої педагогічної умови як застосування міжпредметних зв'язків соціально-гуманітарних дисциплін. Проведене нами дослідження підходів та пошук ефективних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв не вичерпує зазначену проблему. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні інших організаційно-педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жежера Е. А. Социокультурная компетентность будущего специалиста: от сущности к технологии формирования [Электронный ресурс] / Е. А. Жежера // – Режим доступа: www.sworld.com.ua/konfer30/894.pdf.
2. Квасник О.В. Теоретичні засади формування соціокультурної компетентності у студентів ВТНЗ у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін / О.В.Квасник // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць / за ред. Л.Л.Товажнянського, О.Г.Романовського / М-во освіти і науки України, АПН України. – Х.: НТУ «ХП», 2010. – Вип. 27 (31). – Ч. 2. – С. 107 – 114.
3. Костриця Н.М. Система культурологічної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Наталія Миколаївна Костриця; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2012. – 36 с.
4. Програма навчальних дисциплін «Англійська мова», «Англійська мова (за професійним спрямуванням)», «Англійська мова професійного спрямування» для підготовки бакалаврів усіх спеціальностей СНАУ / Сумський національний аграрний університет ; уклад. : О. А. Литвинко, М. Ф. Кобжева, Л. І. Байдак ; – Суми, 2009. – 26 с.
5. Усик О.Ф. Роль і місце соціокультурної компетентності у процесі підготовки майбутніх учителів / О.Ф. Усик // Нова педагогічна думка. – 2010. – №3. – С. 43 – 50.
6. Шехавцова С.О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Світлана Олександрівна Шехавцова; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2009. – 223 с.
7. Фоменко Т.М. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти / Т.М.Фоменко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В.І.Євдокимова і проф. О.М.Микитюка. – Вип. 42. – Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2014. – С. 149 – 156.

8. Фоменко Т.М. Структура і зміст соціокультурної компетентності майбутніх фахівців-аграріїв / Т.М.Фоменко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до Вип.5, Том V (56) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2014. – С. 478 – 487.

РЕЗЮМЕ

Т. Н. Фоменко. Межпредметные связи социально-гуманитарных дисциплин как педагогическое условие формирования социокультурной компетентности будущих аграриев.

В статье проанализированы основные подходы к формированию социокультурной компетентности будущих специалистов. Для достижения поставленной цели использованы такие общенаучные методы, как анализ и сравнение педагогических источников по проблеме исследования; обобщение и синтез научных знаний об особенностях формирования социокультурной компетентности будущих аграриев. В результате исследования внедрение межпредметных связей социально-гуманитарных дисциплин определено как одно из важных педагогических условий формирования социокультурной компетентности будущих аграриев. Очерчены также профессиональные ценности будущего агрария, от уровня усвоения и овладения которыми зависит качество его профессиональной подготовки, готовность к межкультурному общению, диалогу культур.

Ключевые слова: *социокультурная компетентность, будущие аграрии, методологические подходы, межпредметные связи, социально-гуманитарные дисциплины, межкультурное общение, диалог культур, культурные ценности.*

SUMMARY

T. Fomenko. Interdisciplinary ties between social and humanitarian disciplines as a pedagogical condition for forming future agrarians' sociocultural competence.

The research deals with the analysis of effective strategies for forming sociocultural competence. Based on the analysis of scientific papers of Ukrainian researchers various methodological approaches to forming future specialist's sociocultural competence are highlighted.

Sociocultural changes in the process of eurointegration predetermine establishment of new type of intercultural relations. For future agrarians new possibilities and prospects of collaboration with foreign countries appear, that envisages expansion of penetration into the foreign culture, development the dialogue of cultures, cooperation between people and understanding other cultural values. Person's development, readiness to intercultural communication is not possible without sociocultural knowledge, abilities and skills. Practical abilities and skills of future agrarians' sociocultural competence can be formed during professional practice abroad on the leading world farms. Future agrarian's sociocultural competence provides possibility to be aware of sociocultural sings of authentic language environment, to forecast possible sociocultural obstacles in the process of intercultural communication and methods of their removal; to adapt oneself to other culture

environment; envisages mastering the system of national and human values, tolerant attitude toward the cultural values of other people, display respect to cultural acquisitions of the native country, positive attitude toward partners from communication, and also realization of national meaningfulness.

In the context of our study interdisciplinary ties between social and humanitarian disciplines are defined as the main pedagogical condition for forming future agrarians' sociocultural competence. Studying such disciplines as Foreign Language, Ukrainian for Specific Purposes, Ukrainian Culture, Ukrainian Studies, Sociology provides cognition of native and foreign countries, national character and mentality; develop person's qualities. Multilateral development of personality envisages an orientation on interdisciplinary approach, that is development of the integral system of forming competent specialist by facilities of all educational disciplines, using didactics resources of these disciplines.

The subject to further scientific research will focus on the determination of other organizational and pedagogical conditions for forming future agrarians' sociocultural competence.

Key words: *sociocultural competence, future agrarians, methodological approaches, interdisciplinary ties, social and humanitarian disciplines, intercultural communication, dialogue of cultures, cultural values.*